

nationaal park

ZUID-KENNEMERLAND

Beheer- en Inrichtingsplan

Nationaal Park Zuid-Kennemerland 2003 - 2012

Stuivende Duinen

Een beleid voor integrale ontwikkeling en
veelzijdig gebruik van het Nationaal Park

Voorwoord

Samen op excursie bij het Vogelmeer

Deze brochure bevat de samenvatting van het Beheer- en Inrichtingsplan van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland, "Stuivende Duinen".

Het Nationaal Park Zuid-Kennemerland maakt deel uit van het totale stelsel van Nationale Parken in Nederland en is gelegen tussen IJmuiden en Zandvoort. Het is opgericht in 1995 (noordelijk deel) en in 1998 uitgebreid met een zuidelijk deel; de totale grootte is ruim 3800 hectare. Het gebied kent een grote verscheidenheid aan kust- en duinlandschappen. Het is voor Nederlandse begrippen zeer groot, relatief ongerept, uniek en afwisselend.

Het Beheer- en Inrichtingsplan geldt voor de periode 2003 – 2012. Het is geschreven door adviesbureau Environmental Resources Management (ERM), in opdracht van het Overlegorgaan van het Nationaal Park en in samenwerking met een begeleidingscommissie bestaande uit vertegenwoordigers van de deelnemende organisaties. Vele belanghebbenden en belangstellenden bij het Nationaal Park zijn bij de totstandkoming van het Beheer- en Inrichtingsplan betrokken. Het plan in februari 2003 door het Overlegorgaan vastgesteld en daarna ter goedkeuring aangeboden aan de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

In het Beheer- en Inrichtingsplan zetten we het beleid voor de komende tien jaar uit ten aanzien van natuur, recreatie, communicatie, educatie en onderzoek. Het plan vormt zo het toetsingskader voor de uitvoering van de Meerjarenplannen van het Nationaal Park.

Mw. mr. F.G. van Diepen-Oost,
Voorzitter Overlegorgaan Nationaal Park Zuid-Kennemerland

Inleiding

Nationaal Park Zuid-Kennemerland trekt de komende jaren meer bezoekers dan ooit. Natuurlijk zijn wij blij met deze ontwikkeling, maar het geeft ook stof tot nadenken. Meer mensen betekent een grotere druk op de natuur en mogelijk meer hinder voor de bezoekers onderling. Het is dus zaak de ontwikkelingen nauwgezet te volgen, zodat we rust voor mens en natuur kunnen blijven garanderen. Dit kan onder andere door een goede zonering, waardoor bezoekers elkaar niet hinderen en de natuur zich ongestoord verder kan ontwikkelen.

Dit is een van de hoofdonderwerpen van het Beheer- en Inrichtingsplan van het Overlegorgaan van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland (NPZK)¹. De betrokken organisaties verwoorden hierin de wenselijke ontwikkelingen in het park voor de komende tien jaar. Verder komt de doelstelling van alle Nationale Parken uitgebreid naar voren: *natuurbehoud en -ontwikkeling gaan samen met mogelijkheden voor natuurgerichte recreatie, voorlichting (communicatie), educatie en wetenschappelijk onderzoek.*

Om het park goed te kunnen beheren, is de inbreng en steun van alle betrokkenen onmisbaar. Bezoekers, omwonenden en vertegenwoordigers van gebruikersgroepen konden daarom tijdens de ontwikkeling van het plan hun stem laten horen. Ook deskundigen, beheerders van natuur- en recreatierreinen in de regio en vertegenwoordigers van belangenorganisaties hebben we bij het proces betrokken. In de toekomst willen we vaker van gedachten wisselen met de genoemde partijen, met als doel een intensievere en open samenwerking.

¹ In het Overlegorgaan van het NPZK zijn vertegenwoordigd: de Provincie Noord-Holland, de gemeenten Haarlem, Bloemendaal, Velsen en Zandvoort, het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, de beheerders (NV PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland, Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer) en de particuliere grondeigenaren. Naar verwachting zullen het IVN en het Hoogheemraadschap Rijnland binnenkort nog toetreden.

Situatie in 2002

Het NZPK is een aaneengesloten natuurgebied dat voor Nederlandse begrippen vrij groot is (3800 hectare). De verschillende kust- en duinlandschappen in het park bieden een thuis aan talloze zeldzame planten en dieren. Bovendien vormt het relatief onaangestaste gebied een boeiend contrast met de landgoederen en andere cultuurhistorische elementen. We blijven ons inzetten om de kwaliteit van het park te behouden en te verbeteren. Zo beschikken we inmiddels over het bijzondere en veelzijdige bezoekerscentrum De Zandwaaier en is de samenwerking tussen met name de drie grootste beheerders (Vereniging Natuurmonumenten, PWN en Staatsbosbeheer) hechter dan ooit.

Veel mensen komen graag in het park om van de natuur, rust en ruimte te genieten. Dat moet ook in de toekomst zo blijven. Het gebied is echter in de loop van de tijd steeds verder aangetast. Zo oefenen landbouw, verdroging en het tegengaan van verstuing al eeuwen invloed uit op flora en fauna. De natuurlijke dynamiek en de duinvorming zijn bijna tot stilstand gekomen. Als dat niet verandert, zal het duingebied steeds verder verouderen en zullen de landschappelijke afwisseling en soortenrijkdom uiteindelijk verloren gaan.

Wandelen en fietsen zijn populaire vormen van recreatie in de buitenlucht. Het park is een ideale plek voor deze activiteiten. Het gevolg is echter dat de bezoekersaantallen toenemen, waardoor er meer overlast ontstaat voor mens en natuur.

Door de toename van nieuwe wegen en bouwprojecten is er in de gehele regio steeds minder ruimte. Ook zijn de verbindingen met natuur- en recreatiegebieden in de omgeving niet optimaal. De kwaliteit van de leefomgeving in de regio loopt hierdoor gevaar.

Als we willen dat natuur, rust en ruimte als dragende pijlers van het park behouden blijven, dan is nu het moment aangebroken om stappen te ondernemen. Alleen op die manier kunnen we het nog altijd rijke duingebied van Zuid-Kennemerland in stand houden, terwijl de

bezoekers de natuur in het park kunnen blijven beleven. Vier doelstellingen geven structuur aan deze visie:

- Het behouden en ontwikkelen van natuur, landschap en cultuurhistorie.
- Het verbeteren van mogelijkheden voor natuurgerichte recreatie.
- Het bieden van een stimulerend pakket van communicatie en educatie. Daarbij streven we naar het actief betrekken van de gebruikers van het park bij het invullen en realiseren van de plannen.
- Het geven van ruimte aan en het bevorderen van (wetenschappelijk) onderzoek.

Beleidskeuzen

De doelstellingen hebben we uitgewerkt in acht beleidskeuzen. Deze zijn tot stand gekomen na inspraakavonden, workshops en evaluaties van het oude Beheer- en Inrichtingsplan en vormen de leidraad voor de projecten die we zullen starten of waar we bij betrokken zijn.

I. We kiezen voor de ontwikkeling van een natuurlijk duinecosysteem met behoud van biodiversiteit

Een natuurlijk duinecosysteem is een soortenrijk en afwisselend duingebied dat zichzelf in stand kan houden. Om deze situatie in het aangetaste en verouderende Nationaal Park te bereiken, moet de natuur hier en daar een handje geholpen worden. Het activeren van natuurlijke processen zorgt ervoor dat we weer stuivende mobiele duinen en vochtige duinvalleien krijgen. Deze terreinsoorten bieden een thuis aan planten en dieren die zich juist daar prettig voelen. Het actieve beheer zorgt ervoor dat we veel van deze doelsoorten uiteindelijk zullen aantreffen. Onderstaande impulsen moeten uiteindelijk leiden tot het bedoelde, krachtige duinecosysteem.

Eén van de vele verdroogde duinvalleien die vol staan met duindoorn en duinriet

'Aardappellandjes': traditionele teeltlandjes in het zeedorpenlandschap bij Zandvoort

Duinelling, dichtgegroeid met
amerikaanse vogelkers

Wandelaars die genieten van de rust
en de ruimte

- Allereerst zal het zand meer vrijheid krijgen om te kunnen stuiven. Ook komen er op een aantal plaatsen nieuwe, mobiele duinen, die door de herwonnen speelruimte als het ware door het landschap 'wandelen'. In het meest gunstige geval ontstaat er hierdoor een nieuw duinlandschap.
- Door begrazing in het hele park zullen de landschappelijke afwisseling en de dynamiek in de natuur groter worden. Dat gebeurt niet alleen doordat dieren eten van wat er groeit, maar ook door het kaaltrappen van begroeiing, zodat stuifplekken ontstaan. De uitwerpselen van de verscheidene diersoorten zorgen voor bemestingsverschillen, waardoor meer variatie in de vegetatie ontstaat. Campings, natuurspeelplaatsen en andere gebieden met een specifieke functie worden niet begraasd.
- Er is weer toekomst voor vochtige duinvalleien en hun levensgemeenschappen. Dit komt doordat er geen grondwater meer wordt gewonnen, waardoor het duingebied natter is dan voorheen. Om de vernatting te begeleiden, evalueren we de resultaten van een aantal grote natuurherstelprojecten en het tempo van de herstelwerkzaamheden, zoals die nu zijn neergelegd in een herstelplan voor de valleien.
- Vastgelegde paraboolduinen en stuivende mobiele duinen zijn voorbeelden van de bijzondere aardkundige waarden die in het park te vinden zijn. We willen deze waarden beschermen en documenteren voor de toekomst.
- Soms komen we er niet onderuit om in te grijpen in de natuur. Beheer als verstuing en begrazing alleen kan niet voldoende zijn voor het in stand houden van zeer waardevolle stukken open duin. In zo'n geval kan het nodig zijn om uitheemse boomsoorten en jonge naaldboompjes te verwijderen. We zullen een plan opstellen voor het beheer van de naaldbossen. Het kan zijn dat enkele naaldbossen gekapt zullen worden om ruimte te geven aan duineigen begroeiing of dat ze omgevormd zullen worden tot loofbos. Binnen het Nationaal Park zal verder gestreefd worden naar de verwijdering van de Amerikaanse vogelkers.

- Tenslotte komt er een plan voor het faunabeheer. Conform de regelgeving zal er geen jacht plaatsvinden, tenzij er gegronde redenen voor zijn. We volgen ook de groei van de populatie damherten, om zo nodig maatregelen te kunnen nemen.

2. We kiezen voor de natuurgerichte recreant

In hun vrije tijd zoeken veel mensen de rust en de ruimte op van het duingebied. Ruim driekwart van onze huidige bezoekers komt hiervoor naar het park. Vooral wandelen, fietsen en paardrijden zijn populair. Deze vormen van recreatie passen goed bij de kwaliteiten van het duingebied. Wij willen onze bezoekers graag tevreden blijven stellen en blijven ons richten op deze rustige natuurgerichte recreatievormen.

Al hebben de natuur en de natuurgerichte bezoekers onze prioriteit, toch willen we ook proberen de sportieve en prestatiegerichte recreanten die willen mountainbiken, motorcrossen of skeeleren tegemoet te komen. Wij willen graag meewerken om buiten de duinen ruimte voor deze vormen van buitenrecreatie te creëren. Daarom moet er in de hele regio meer gelegenheid komen voor recreatie. Een intensieve samenwerking met gemeenten, provincie, recreatieschappen en het bedrijfsleven moet dit mogelijk maken.

3. We kiezen voor het zoneren van natuur en recreatie

Het is inmiddels duidelijk dat het Nationaal Park bedoeld is voor zowel natuur als recreatie. Om te voorkomen dat bezoekers met verschillende interesses elkaar voor de voeten lopen, worden er rustige en minder rustige zones in het park gecreëerd.

De recreatiezone, de dorpenzone, de natuurzone en de natuurkernen bieden talloze verschillende mogelijkheden om het park steeds weer op een andere manier te beleven, maar ook om de rustige (natuur)delen écht te beschermen. De verwachting voor de komende jaren is dat de eerste twee zones drukker worden en de natuurkernen juist rustiger.

Bij het vaststellen van de zones is niet alleen rekening gehouden met de natuur (bijvoorbeeld de draagkracht en de doelstellingen van een gebied), maar ook met de recreatie (welk terrein is het meest geschikt voor welke vorm) en met de wensen van bezoekers.

De *recreatiezone* bevindt zich dicht bij de ingangen. Bezoekers krijgen daardoor snel en gemakkelijk het gevoel dat ze er echt even helemaal uit zijn. Ze kunnen hier terecht voor informatiepunten, natuurspeel terreinen en zitplekken, eventueel bij een meertje. Ook bossen en veel cultuurhistorische elementen vallen binnen dit gebied. Omdat in het bos relatief veel mensen kunnen recreëren zonder elkaar tot last te zijn, zijn hier de meeste wandel- en fietspaden te vinden. Tot de recreanten rekenen we vooral gezinnen met kinderen, fietsers, wandelaars en trimmers.

Onder de *dorpenzone* vallen de duingebieden rond de dorpen die al eeuwenlang door mensen zijn gebruikt, bijvoorbeeld om dieren te laten grazen. Hier mogen bezoekers buiten de paden wandelen en hun honden uitlaten. De doelgroepen zijn hier vooral gezinnen met kinderen, dorpsbewoners en trimmers.

In het open duin, de *natuurzone*, komen vooral natuur- en rustzoekers aan hun trekken. Binnen dit open duin vinden we *natuurkernen* en gewoon open duin. De natuurkernen zijn de gebieden waar de actieve, wandelende duinen voorkomen. Hier zullen we smalle voetsporen aanleggen, zodat liefhebbers van 'ongerepte natuur' deze intens kunnen beleven. Bij voorzieningen als wandel- en fietspaden houden we rekening met de zonering, mogelijk leggen we zelfs fietspaden om. Onderlinge hinder tussen wandelaars en fietsers blijft een aandachtspunt.

De zonering van het gebied biedt het publiek meer duidelijkheid. Maar ook op andere terreinen zijn we de parkbezoekers ter wille. Zo worden de toegangsgelden voor het grootste deel van het NPZK afgeschaft. Voor sommige delen van het park (zoals Elswout) zullen bezoekers wel entreegeld moeten blijven betalen.

De veiligheid in het NPZK wordt vergroot door een nauwere samenwerking tussen beheerders wat betreft het toezicht houden en door de versteviging van banden met brandweer en politie.

Ook zullen we veel hekken verwijderen of - als dat niet mogelijk is - uit het zicht plaatsen. Deze maatregel komt tegemoet aan de wens van veel bezoekers. Bovendien is een gebied zonder belemmeringen essentieel voor de integrale begrazing. We blijven de stijgende bezoekersaantallen in het oog houden, om als dat nodig is sturend op te kunnen treden.

4. We kiezen voor stimulering van goede ruimtelijke verbindingen met de omgeving

In de buurt van het park liggen zeer waardevolle natuurgebieden, zoals het grote recreatiegebied Spaarnwoude en de Amsterdamse Waterleidingduinen. Hiermee zijn geen goede recreatieve en ecologische verbindingen vanuit het NPZK. Dat is jammer: meer aaneengesloten stukken - of verbindingen tussen natuurterreinen - zijn uitnodigend voor zowel mens als dier om ook elders de mogelijkheden te verkennen. Het NPZK wil graag samen met partners van overheden, publiek en bedrijfsleven werken aan de ruimtelijke kwaliteit van de regio.

5. We kiezen voor de bescherming van cultuurhistorische waarden en het beleefbaar maken hiervan voor bezoekers

Ons park is een waardevol cultuurhistorisch gebied. De landgoederen, de oude waterwinninggebouwen en andere overblijfselen uit het verleden geven een extra dimensie aan het toch al fraaie landschap. We gaan de cultuurhistorische elementen inventariseren en een aantal ervan herstellen. Ook komt er meer aandacht voor de beleving van de cultuurschiedenis in het Nationaal Park.

Het 'bordenwoud' bij ingang Koevlak...

Gestreefd wordt naar minder en eenduidiger borden in het park

Natuureducatie: kinderen zijn de toekomst van het Nationaal Park

'Onthekken' is één van de prioriteiten

Spelen in de natuur is ook natuurbeleving

Gebouwen die geen monumentenstatus hebben en ook geen andere functie vervullen, zullen we verwijderen of zodanig inpassen in het landschap dat ze niet storen. De archeologische vindplaatsen gaan we documenteren en waar mogelijk beschermen.

6. We kiezen voor een open houding in de communicatie met onze omgeving en voor een gevarieerd educatief aanbod

Steun van de omgeving is onmisbaar voor het voortbestaan van het NPZK. Daarom is ons streven: een open en servicegerichte houding naar iedereen die met respect voor natuur en medemens een bezoek brengt aan het park.

Om de inspraak en betrokkenheid van het publiek te vergroten, zal een gebruikersgroep actief meedenken over het beleid. Tweemaal per jaar komt er een informatieavond voor medewerkers en vrijwilligers (excursieleiders en onderzoekers). Actuele zaken en nieuwe ontwikkelingen zullen we eenmaal per jaar met omwonenden en bezoekers bespreken.

Ook in de toekomst wil het NPZK mensen blijven stimuleren door boeiende informatie en activiteiten. Daarom worden communicatie en educatie speerpunten. Deze onderdelen staan niet langer op zichzelf, maar worden opgenomen in de andere activiteiten en projecten. Ook hier gaan de keuzen hand in hand met de wensen van bezoekers, regiobewoners, vrijwilligers, het bedrijfsleven en de pers. Bij alle plannen staan creativiteit en kwaliteit voorop. Vanwege dit laatste aspect zal een kwaliteitscontrole voor de verschillende producten tot de standaardprocedures gaan behoren. In een communicatieplan komen afspraken, communicatiedoelen, doelgroepen en -middelen vast te liggen.

Bezoekers kunnen in bezoekerscentrum De Zandwaaier hun kennis vergroten over de veelzijdige natuur en cultuurhistorie van het park. Het fungeert als startpunt voor excursies en er vinden vele activiteiten plaats. In de toekomst zal het voormalige waterwinningsgebouw beter functioneren wat betreft de organisatie, de financiering en de inrichting van het terrein. Zo zullen er commerciële activiteiten worden ontplooid - binnen de randvoorwaarden

van het park - om de hoge exploitatiekosten omlaag te brengen. Verder zal de zone rond het bezoekerscentrum goed herkenbaar en bereikbaar worden, zonder storende hekken en verbodsborden.

7. We kiezen voor één gebied en één beheerder

Eenheid staat van nu af aan voorop. Voorheen droegen de beheerders ieder zorg voor hun eigen terreingedeelten, maar dat verandert: we bekijken het gebied als één geheel. Dit blijkt onder meer uit de huisstijl, de regels en de bebording. Door bundeling van krachten van partners, politiek en omgeving, kan het park een sterke organisatie worden.

PWN, Vereniging Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer coördineren de uitvoering van het Beheer- en Inrichtingsplan en dragen de eindverantwoordelijkheid (in nauw overleg met de secretaris en de coördinator Communicatie en Educatie). De projecten die hieruit voortkomen, worden geleid door mensen die werken bij een van de beheerders of een van de deelnemende partijen. Omdat zij vanwege hun functie beschikken over specifieke kennis en contacten, kan dit sommige zaken aanzienlijk versnellen en vergemakkelijken.

Op dit moment werken we met verschillende wetten en regels die regelmatig voor verwarring zorgen en vaak onnodig veel tijd in beslag nemen. We willen in overleg met het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij bezien of en voor welke delen van het park het zinvol is om ze ook onder het regime van de natuurbeschermingswet te brengen.

8. We kiezen voor een planmatige aanpak en goede communicatie van onderzoek en monitoring

Het NPZK gaat werken met een vastomlijnd plan voor onderzoek in het park. Een nieuw monitoringprogramma, gebaseerd op regelmatig terugkerend onderzoek, moet opvallende gebeurtenissen in het park aan het licht brengen. Er zal zo meer sturing mogelijk worden op beheermaatregelen, om ontwikkelingen tijdig te kunnen bijsturen en om resultaten te

kunnen beoordelen. De uitkomsten van alle bevindingen worden jaarlijks openbaar gemaakt.

Een vaste coördinator zal het monitoringwerk organiseren. Hij vormt ook het aanspreekpunt voor vrijwilligers die meewerken aan het onderzoek in het park. Het NPZK zal het vrijwilligersnetwerk verder versterken en beter ondersteunen.

Tenslotte

De bovenstaande beleidskeuzen zijn uitgewerkt in de vorm van projecten. Sommige hiervan betreffen ingrepen in het park, waarover we als NPZK voornamelijk zelf kunnen beslissen. In andere gevallen spelen meerdere belangen een rol, waardoor de stem van het park wel meeltelt, maar niet doorslaggevend is. In projectplannen wordt helder wat de doelen, middelen en planning per project inhouden en tot welk resultaat ze moeten leiden. De plannen bieden verder duidelijkheid over taken en verantwoordelijkheden en stimuleren de samenwerking tussen de deelnemers in het park.

We realiseren ons terdege dat we met dit Beheer- en Inrichtingsplan de lat hoog leggen. Het plan heeft dan ook alleen kans van slagen als alle partijen uit het Overlegorgaan hun schouders eronder zetten. We hebben alle kennis, kunde en inzet nodig, vooral op het gebied van financiering en regelgeving. Een speciaal project moet inzicht geven in de manier waarop iedere organisatie afzonderlijk bij kan dragen aan de verwezenlijking van de plannen.

De kosten van het plan zijn hoger dan het budget voor het park. Daarom gaat het NPZK op zoek naar andere financieringsbronnen. Wanneer die niet direct gevonden worden, zullen een aantal grote projecten pas later in de planperiode worden uitgevoerd.

En nu: ...aan de slag!

Colofon

Deze brochure is een uitgave van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland en wordt gratis verspreid.

Uitgave:
mei 2003

Oplage:
7000 stuks

Tekst:
Tekst in Uitvoering, Lisette Geel

Foto's en kaartmateriaal:
NV PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland
Copyright Topografische Dienst Nederland te Emmen;
participanten NPZK

Foto omslag:
Alcedo Communicatie, Aerdenhout

Vormgeving:
WAT anders, Annette de Brueijs, Harlingen

Eindredactie:
IVN

Het Nationaal Park Zuid-Kennemerland is een samenwerkingsverband van particuliere eigenaren, de terreinbeheerders NV PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland, Staatsbosbeheer en Vereniging Natuurmonumenten, de gemeenten Bloemendaal, Haarlem, Velsen en Zandvoort, de provincie Noord-Holland, het Ministerie van LNV, het IVN en Hoogheemraadschap Rijnland. Dit samenwerkingsverband richt zich op de bescherming en natuurontwikkeling van het gebied en geeft informatie over het park, dat ruim 3800 ha aan duinen en landgoederen bevat.

Vragen of reacties zijn welkom op het volgende adres:

Nationaal Park Zuid-Kennemerland
Afd. Communicatie en Educatie
Rechte Hondsboschelaan 24a
1851 HM Heiloo
telefoon: 0880064492
e-mail: consulentschap.noordholland@ivn.nl
website: www.npzk.nl

